

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իրաքանչիւր ըստ 2 կոպեկի.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ՓՐԻՆՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԻՒ

ՄՇԱԿ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐ

«Մշակ» տարեկան գինը թէ՛ Ռուսաստանում և թէ՛ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տասն
և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝
6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի
ամսականը՝ 1 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան (Բաղրամյան և Բարձրակայա փողոցն. անկիւն):
Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցեով. ТИФЛИСЪ, редакция „Мшакъ“, իսկ
արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien „Mschak“.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կանանց գիւղատնտեսական կրթութիւնը.—
ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց եկեղեցական-ծը-
խական դպրոցների կալուածքների հարցը. Նա-
մակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան.
Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐ-
ՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ամերիկայից. Ար-
տաքին լուրեր.—ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՆԻ
ԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պատմական գրա-
կանութիւն.

ԿԱՆԱՆՑ ԳԻՒՂԱՏՆԵՍԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկադրութեան միւստորութիւնը ըս-
կեցունքով որոշել է բանալ կանանց հա-
մար գիւղատնտեսական դպրոցներ
Ռուսաստանի զանազան տեղերում: Այդ
դպրոցների մի մասը պէտք է լինի միջնա-
կարգ ընդարձակ տեսակի ծրագրով,
իսկ միւս մասը պէտք է կրի միայն
գործնական բնագործութիւն և սովոր-
եցնել այնպիսի կանանց, որոնք ժամանակ
և միջոց չունեն զբաղվել տեսական կրթ-
ութեամբ, այլ ունեն միմյան գործնա-
կան նպատակներ: Ներկադրութեան գե-
ղատնտեսական դիմել է այժմ զանազան
ընկերութիւններին, հրաւիրելով յայտնել
իրանց կարծիքը կանանց գիւղատնտեսական
կրթութեան և նրա նպատակայարմար
կազմակերպութեան մասին:

Կանանց գիւղատնտեսական կրթութեան
հարցը առաջին անգամ հեղինակաւոր կեր-
պով յարուցեց Ռուսաստանում յայտնի
մանազէտ պրոֆէսոր Ստեբուտ, սրանից
մի տասն տարի առաջ: Արհեստագիտական

Որքան էլ այս քննարկատրութիւնները կատա-
ծելի և տարակուսական կէտեր բաց արին Խո-
րենացու պատմութեան մէջ, որչափ էլ կողմա-
տեցին նրա վրայից նուիրականութեան ճանա-
չը, այնու ամենայնիւ նրանք Խորենացու հեղի-
նակութեան չը տուին այն վճռական հարուածը,
որ հայ Հեղուկատու ստացաւ այս վերջին մի
քանի տարիներում: Յայտնի է, որ Խորենացին
վկայում է, թէ ինքը Սահակի և Մեսրոպի ա-
շակերտն է և նրանցից զրկված է Աղէքսանդրի
յուսմանը լեզուի մէջ կատարելագործվելու, որ-
պէս զի վերագրաւորաւ օգնէ ուսուցչներին ս.
գրքի թարգմանութեան մէջ. ուրիշ խօսքով ա-
սելով՝ նա իրան ցոյց է տալիս իբրև հինգերորդ
դարում ապրած մարդ: Իսկ այսօր, նորանոր
հետազոտութիւնների շնորհիւ վրա բանաւորու-
թիւնը գալիս է այն եղբայրացութեան, թէ Խո-
րենացու անունը կրող պատմութիւնը չէր կա-
րող եօթներորդ դարից առաջ գրված լինել,
այլ գրված է եօթներորդ—իններորդ դարերում:
Գերմանացի Գուտշմիդը գիտնականը ուղիւստա-
կան թուականներին այս կարծիքը յայտնեց,
հիմնվելով Խորենացու պատմութեան մէջ բեր-
ված մի քանի տեղեկութիւնների և աշխարհա-
գրական անունների վրա, որոնք եօթներորդ
դարից առաջ չէին կարող կատարվել կամ գո-
յով թիւն ունենալ. բայց մանաւանդ Խորենացու
աշխարհագրութեան վրա, որ մի կողմից չափա-
զանց մեծ նմանութիւն և համեմատութիւն ու-
նի պատմութեան հետ, իսկ միւս կողմից պա-

տնտեսութիւն, կը սիրի այն գործը, որ
նրա ընտանիքին ապրուստ է տալիս, կը
կարողանայ իր ամուսնու հետ միասին
կամ հերթով հսկել իր տնտեսութեան
վրա և նրան ղեկավարել, այն ժամանակ
կալուածքները կը սկսեն բարեօրոշել, կա-
տարելագործվել և այլապիսով ոչ միայն
կապահովեն իրանց տէրերին, այլ և գե-
ղելի օրինակ կը դառնան շրջակայ աղ-
քաբնակութեան համար:

Եթէ այդ խելացի ծրագիրը իրագործվի,
միւստորութիւնը, մեր կարծիքով, չը պիտի
բաւականանայ մի քանի դպրոցներ հիմ-
նելով ամբողջ Ռուսաստանում, որ կը նշա-
նակի մի կաթիլ ծովի մէջ, այլ ո՛չ փող և
ո՛չ էլ աշխատանք չը պիտի լինայէ, թէ
յատուկ դպրոցներ բանալու պետութեան
բոլոր մասերում, և թէ գիւղատնտեսա-
կան բաժին մտցնելու արդէն գոյութիւն
ունեցող ընդհանուր դպրոցներում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ՇԻՍԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑՆԵՐԻ
ԿԱՆՈՒՍՔՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգա-
բարձուն Կովկասի և Սնդկասպեան շրջանի ժո-
ղովրդական դպրոցների դիւրեկտորներին առա-
ջարկեց, 1897 թ.ի մարտի 26-ին կայացած
Բարձրագոյն հրամանը կատարելու համար, որով
յանձնարարված է Կովկասի տեղական ուսում-
նարանական իշխանութեանը ամենամիջոցա-
կարգաբարձրութիւններն անել՝ իր իշխանութեան
տակ առնելու այն կայքերը, որոնք պատկանում
են հայ-լուսաւորչական այն եկեղեցական և վան-
քական դպրոցներին, որոնք յանձնված են ուսում-
նարանական վարչութեան, 1897 թ.ի յունիսի
2-ին Բարձրագոյն հրամանով անուանակա խոր-
դի կարծիքի հիման վրա:

1) Ընդունել հայ-լուսաւորչական դաւանու-
թեան թէ՛ այժմ գոյութիւն ունեցող, և թէ՛ բոլոր
մնացած եկեղեցական-ծխական դպրոցների գոյ-
քը, որոնք զանազան ժամանակ փակվել են 1895
թ.ի վերջում, այսինքն երկրի գլխաւոր իշխա-
նութեան կարգադրութիւններից յետոյ՝ այդ դպ-
րոցները ուսումնարանական իշխանութեանը
յանձնելու մասին:

2) Խորդել տեղական հասանգական (կամ շր-
ջանային) գլխաւորից՝ ուղարկել վարչութեան
պաշտօնեաները ուսումնարանական վարչութեան

պաշտօնեաների հետ միասին և տեղն ու տեղը
հիշող ցուցակադրել բոլոր շարժական և անշարժ
կայքերը՝ հողաբաժինների սահմանները ցոյց
տալով, տները տեղը հիշող որոշելով, թէ այն
տները, որոնք յատկացված էին դպրոցին և ծա-
ռայողների բնակարաններին, և թէ այն տները,
որոնցից ստացված եկամուտները գործ էին դըր-
վում դպրոցների պահպանման համար:

3) Գոյքը, ցուցակադրելուց յետոյ, վաւերաց-
վելով ուսումնարանական և վարչական իշխա-
նութիւնների պաշտօնեաների ձեռքով, նոյնպէս
և եկեղեցու վանահօր և երջցիփոխի ձեռքով, իսկ
եթէ այդ վերջինները բացակայ են՝ վկաների և
տանուտէրի (գիւղում)՝ ձեռքով, յանձնել. չը
փակված դպրոցներում—առաջ ուսուցչին կամ
ուսուցչուհուն (յօդ. 3467 Տ. XI օրէնքների ժո-
ղովածուի, հրատ. 1893 թ.). փակված դպրոցնե-
րում—առաջ պահելու համար այն անձանց և հիմ-
նարկութիւններին, որոնց յանձնված է ուսումնա-
րանական վարչութեան դպրոցների գոյքը (հիշող
կարգը կարող է ցոյց տալ նահանգի կամ շրջանի
գլխաւորը). փողերը մտցնել զանազան ժողո-
վրդական դպրոցների դիւրեկտորի հաշվին (դէ-
պոզիտ):

4) Ընդունելութիւնը կատարել առանց յետա-
ձգելու և ոչ ուշ, քան յուլիս ամսի վերջը:

5) Գոյքերը ընդունելուց յետոյ անցաւաղ
ներկայացնել թէ ընդունելութեան ակտը ցու-
ցակադրութիւններով, և թէ տեղեկութիւններ
այն բանի մասին, թէ շինութիւններին և այլ
գոյքերին ինչ գործարարութիւն տալ մտադրու-
թիւն կայ: Վերջին տեղեկութիւնները ուղարկել
սինդակներն ունեցող ցուցակի ձեռով. դպրոցի ա-
նունը, գտնվելու տեղը (գաւառ, գիւղ կամ քա-
ղաք և եկեղեցի), շինութիւն (քարէ, փայտէ,
որքան յարկ սննեակներ ունի), բազ կամ հողա-
բաժին (մեծութիւն, այլի, բանջարանոց, ար-
դեօք դատարկ է տեղը). ինչպէս է յատկացված
(ինչ է գետեղված կամ պէտք է դետեղված լինի
և երբ. եթէ եկեղեցական դպրոց չէ, այսինքն
եթէ դպրոցի պահպանութեան համար եկեղեցին
միջոցներ չէ տալիս, ապա ինչ է):

6) Ընդունելութիւնը կարող է կատարվել և
սրան կցված ցուցակադրութիւնների համեմատ
այն լրացուցական և փոփոխութիւններով, ո-
րոնք անհրաժեշտ կը համարվեն ընդունելու-
թեան ժամանակ, յամենայն դէպս նրանք պէտք
է վերադարձվին ընդունելութեան ակտերի հետ
միասին:

Որովհետեւ ուսումնարանական վարչութիւնը
չէ կարող ընդունելու առնել այն հարցը, թէ

վերջերից մինչև VII դարի վերջերն են շարադր-
ված կամ թարգմանված. որից եզրակացեց, թէ
Խորենացու պատմութիւնը, որի մէջ կան քա-
ղաւածքներ VII դարի վերջերում թարգմանված
գրուածքներից՝ չէր կարող VIII դարից առաջ
գրված լինել:

Այս տեսակետը բաւական թեր և դէմ կար-
ծիքներ ծագեցրեց բանասէրներին մէջ. մինչեւեւ
ոմանք բուրդովն ապացուցված էին համարում
Վարդէլի եղբայրացութիւնը, որի մէջ կան քա-
ղաւածքներ VII դարի վերջերում թարգմանված
գրուածքներից՝ չէր կարող VIII դարից առաջ
գրված լինել:

Այս տեսակետը բաւական թեր և դէմ կար-
ծիքներ ծագեցրեց բանասէրներին մէջ. մինչեւեւ
ոմանք բուրդովն ապացուցված էին համարում
Վարդէլի եղբայրացութիւնը, որի մէջ կան քա-
ղաւածքներ VII դարի վերջերում թարգմանված
գրուածքներից՝ չէր կարող VIII դարից առաջ
գրված լինել:

Հարցը այսպէս առկա զրուցեան մէջ մնալ,
մինչև որ հրատարակվէր Սովորաւոր եկեղեցական
պատմութեան և Սեղբատորի վարքի հայերէն
թարգմանութիւնը, որից, Վարդէլի կարծիքով,
չառ օգտվել էր Խորենացին: Մի տարի առաջ

կան
բայթ
Սահմ
Շէէէ
շենկիկ
ւատ
իր ա
վահր
ջայի
Թէ ծ
դիսս
չուն
ԲԸ շ
սոյ
զուր
նամբ
շերբ
րեց
բանի
ու
գէշեր
կերթ
կասկ
կրուբ
ներու
հաւը
հաւա
տեսա
կը ծա
անմի
հանա
վերջ
բունկ
Լրաղպ
տարա
մէջ կ
ձեռքե
բունկ
անմիջ
հին Ս
հեղիվ
մանա
հոլաս
վամա
մէկ ե
դէն դ
եր ա
ցաւ
կը հոկ
կրա կ
թշնամ
տուաւ
ամեն
պատր
քնամա
զինը դ
իր թշն
դամոթ
քանի
հատր
ծովը ս
հիւսյի
դարձա
հետե չ
վակալ

Թարգմ
առնում
Ման
Ըրորդ եմ
էլ ստի
հացու
Ըրորդ դ
Ապա
կորոյն
եթներ
բին Բ
զլիսաւ
պատմ
կը, հի
խախտ
Խորհնա
և Մեք
գրի է
Թեամբ
Սակա
բոնց պ
Խորհն
Թարգմ
Ըի, նոր
կրճատ
ձեռք Ին
Բան
դարմ,ն
կան հեղ

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13